

91146R

NEW ZEALAND QUALIFICATIONS AUTHORITY
MANA TOHU MĀTAURANGA O AOTEAROA

QUALIFY FOR THE FUTURE WORLD
KĪA NOHO TAKATŪ KI TŌ ĀMUA AO!

Level 2 Sāmoan, 2015

91146 Demonstrate understanding of a variety of written and/or visual Sāmoan text(s) on familiar matters

9.30 a.m. Thursday 19 November 2015
Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Sāmoan 91146.

Check that this booklet has pages 2–4 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

FIRST TEXT: *Seu lo'u pologa*

Faitau 'upu o le pese. Fa'aaogā le tusitusiga e tali mai ai le Fesili Muamua.
Read the words of the song. Use the text to answer Question One.

Ua mavae atu aso lelei mo a'u

Mafutaga ua e tui lo'u fatu

Masaniga pe 'ana 'ou iloina

Sā sili ona 'ou eva i le māsina

Tali:

Seu lo'u pologa

Ua ala ai ona 'ou toe lagona

I lo'u naunau atu i le lālelei o ou fofoga

Na o mea tigā na e tali ai 'ita

Se fugālā'au i tau a mamae i le lā

Fa'apea ā 'ita o ni mea mo'i

Ua ta mao i lo ta fa'amāoni

Ua 'avea le mana'o ma mea leaga

Ua ta maoaluma i lo ta lē mālmalama

Tali ...

'Oe o le rosa pua'ina le manogi

Le tioa fo'i lē sa fa'amālosi

Fo'i 'ita fa'anoanoa le agaga

A e ta'oto manatua a'u i ou tōfāga

Tali ...

Vi'iga mo 'oe manatua ai

Malolo ai lē ua manatu mai

'Ae ui i lea ua 'uma fo'i nā aso

Pei 'oe e te le'i māfuta i se tatalo

Tali ...

Tōfāina taumafai i mea 'uma

'Ae fa'asili ai a'u ma si a'u luma

Molimauiina la tā mafutaga

Lē galo 'oe pe 'ā 'ou alu malaga

SECOND TEXT: *Talune, o le Va'a Oti 1918*

Faitau le tusitusiga lēnei i le taunu'u mai o le va'a o le Talune i Sāmoa. Fa'aaogā le tusitusiga e tali mai ai le Fesili e Lua.

Read this text about the arrival of the Talune in Sāmoa. Use the text to answer Question Two.

O le va'a o le Talune ua fa'aigoaina o le 'Va'a Oti' ona o le va'a lea na pēsia ai motu o le Pasefika i le fa'ama'i tele o le Fulū Sipaniolo.

I le Aso 07 Novema 1918 na tuta ai le va'a o le Talune i Apia e pei ona māsani ai i ana femālagā'iga o le Pasefika. Na 'amata mai 'Aukilani ma fa'apea ona fa'asolo atu muamua i motu o Fiti, ona o'atu ai lea i Sāmoa, Toga ma Nauru.

Ina ua tu'ua e le Talune 'Aukilani, na lipotia ua sosolo le fa'ama'i o le Fulū Sipaniolo i Niu Sila ma sā i ai nisi o le 'au pāsese ua 'amata ona lāvevea ai. Sā lilo iā Sāmoa o le 'ā o'atu lēnei mala i le Pasefika 'aemaise i ona laufanua.

Sā logo le mālō o Fiti i le pesi o le fa'ama'i i le va'a. Sā fa'asāina e Fiti le 'au pāsese e tūlau'ele'ele i Suva ma Levuka. 'Ae sā fa'atagaina tagata Fiti e ō i luga o le va'a ona o galuega. E o'atu le va'a i Sāmoa ua mama'i le to'atele o tagata Fiti. Sā lē fa'ailoa e le kapeteni i le 'ofisa o Tiute i Sāmoa le mala o lo'o tupu, na ala ai ona fa'ataga le 'au pāsese ma le 'aufaigaluega a le Talune e tūlau'ele'ele i Apia.

O le 'amataga lea o le sosolo fa'aafi o le fa'ama'i i Sāmoa. E o'atu i le aso 31 o Tesema, ua to'afitu afe lima selau fa sefulu lua tagata Sāmoa ua māliliu. O le aofa'i o tagata na maliliu, e 'ova ma le valu afe lima selau tagata Sāmoa na fa'a'umatia o lātou soifua, e tusa ma le luasefulu lua pasene o le faitau aofa'i o tagata o le atunu'u.

Sā fa'amaumauina i su'esu'ega o Mālō 'Aufa'atasi i le 1948, o se "tasi nei o fa'ama'i sili ona mata'utia i le lalolagi i lea seneturi". I le lalolagi 'ātoa e to'asefulu lima miliona tagata na maliliu mai lea fa'ama'i.

O se molimau lēnei a se tasi na tamaitiiti i le 1918 – Taimalelagi Pemani Papāl'i'i:

"Na iloa e lo'u tinā le mea o tupu, o ia fo'i sa tīgāina i le fa'ama'i. Na ia alu atu i fafo e 'aumai se vai mo mā'ua ma si o'u tuafafine 'ae ua 'ou va'ai atu, ua i ai le mea ua fa'alētonu. Ua ia savali fa'atifatifa ona te'i lea ua pa'ū ma ua lē gai. Na tamo'e atu lo mātou tuā'oi ma ufiufi lona tino i le 'ie 'afu. Na lē mafai e lo'u tamā ona alu atu i ai 'auā sā vaivai fo'i o ia fa'atasi ai ma isi tagata e to'afitu o le mātou 'āiga. E lē tele ni aso na mavae 'ae maliu fo'i lea o le mā tamā 'ae totoe ai na o mā'ua ma lo'u tuafafine ma nisi o le mātou 'āiga potopoto."

THIRD TEXT: *O le ulua'i 'ietoga a Sāmoa*

Faitau le tusitusiga lēnei i le 'ietoga. Fa'aaogā le tusitusiga e tali mai ai le Fesili e Tolu.
Read this text about the 'ietoga. Use the text to answer Question Three.

O le 'ie muamua lava a Sāmoa sa ta'u o le fala; a'o lenā fala e vaivai, māsē'ese'e, ma pei se silika. O le ala lea na ta'u ai o le 'ie. Sā tatau ona ta'u pea o le 'Ie Sāmoa, 'ae 'aia le ta'ua o le 'ietoga. Peita'i na fa'ato'ā mapuna mai le 'upu ietoga ina ua tu'umuli 'ese Toga mai lau'ele'ele o Sāmoa ma 'ave ai le teine Sāmoa ma lana ietoga.

O le 'ie lea na toe fa'afo'i mai Toga ma fa'apea ai tagata Sāmoa 'ai o se 'ie na mua'i fai i Toga; ma e o'o mai i ona pō nei o fa'apēnā lava manatu o ni isi tagata Sāmoa.

O le ietoga lā, e talalasi, e tele talatu'u a le atunu'u e uiga i ai, 'ae pule le tagata po o fea le tala e talitonu i ai.

O se tasi o tala e fa'apea:

O le teine Sāmoa na 'ave i Toga, e igoa iā Tau'oloasi'i. Sā ia fa'aaogāina le 'ie e fa'apulolou ai tagata Sāmoa ina ia fa'amāgalo ai le lātou sesē ona o se mea matagā na lātou faia i le tupu o Toga. Na ia ole atu fo'i i le tupu ina ia fa'asaoina ona tagata.

Na malie loa le tupu Toga ma toe fa'afo'i ai tagata Sāmoa i Sāmoa ma le 'ie o Tau'oloasi'i. O le māfua'aga lēnā ua ta'ua ai fo'i le 'ietoga o le Pūlouoleola ma le Tasi'aeafe. 'Auā o le 'ie na fa'asaoina ai ola o tagata Sāmoa ma e na o le tasi le 'ie, 'ae to'atele tagata na pulolou ai.